

Kar mi ostaja časa poleg obligatnih dveh, po dve uri trajajočih obedov, čitam in pregledujem precèj izborno nemško, italijansko in francosko knjižnico na ladji. Duševni mogotci vseh národov se zibljejo v knjižnici na »Sultanu«, ki jadra jedino le ob slovanskem obrežji. — In vendar národ slovenski, nepoznan si tudi tu!

»Búči, mórje Adrijansko!« Tako živimo vesele in brezskrbne dni v móorskem svojem pregnanstvu. Z izvrstnimi vinskimi buteljami očiščamo okužni svoj život.

Sredi zabav in bratovskega življenja nas presenèti skoraj odrešenja dan.

Ladjin stroj se že snaži in pripravlja za daljno vožnjo na jug. Jutri, ko se dvigne prva zarja iz mórskih valóv, odplavamo dalje, dalje. Danes zvečer praznujemo slovó od osem dneve ječe.

Krasno je razsvetljen ladin salon. Šampanjec se leskáče v srebrnih kupah in vesela družba se raduje v veselem razgovoru.

Prva napitnica velja tebi: »Maris, ventorumque pater!« Zadnji, pobratimstvu posvečeni in najoduševljeneje pozdravljeni toast konča o polunoči banket naš. In dalje, dalje še do ranega jutra vršimo zvesto potem napitnice zlate besede:

»Carpe diem, quam minimum credula postero!

Cras ingens iterabimus aequor!«

Na króvu Lloydove ladje »Sultan« na Jadranskem mórji

dné 12. avgusta 1886. l.

Na oknu.

Črtice iz véliko-mestnega življenja.

Spisal Josip Starè.

oba bi bila; majhna je sicer, ali svetla je in zračna, in družega ne potrebam.«

Takó sem rekel, ko sem se prvokrat nastánil v vélikem mestu P., da bi v njem dovršil višje nauke, predno nastopim življenja težavno pot. Postrešček je odložil moje stvari ter se priporočil, če bi ga kdaj kàj trebal; staríka gospodinja pa je brisala prah po malem pohištvu in mi v jedno mér govorila, koliko časa je ta in óni pred menoj stanoval pri nji in kakó težko se je ločil od prijazne sobe; in kdo vé, kaj bi mi bila še vse rada napovedala, da sem jo hotel po-

slušati. Toda mene je vse to malo žanimalo in prosil sem zgovorno *mámico* čiste vode, da bi se umil in se iznébil popotnega prahu. Hitro mi je postregla ter počasi odhajala iz sobe. V vratih je še jedenkrat obstala, obrnila se in mi jela razlagati hišni red, dokler ji nisem za-trdil, da sem si vse dobro zapomnil in da se bom natanko ravnal po tem.

Hvala Bogú, zdaj sem bil sam! Hitro sem se preoblekel, po-spravil svoje stvari in stopil k oknu, da malo pogledam v véliko-mestni svet. Ali čudno sem se zavzel; od daleč sem pač čul *drdránje* kočij in zamolkel hrup, ali videl nisem ničesar. Nastanil sem se bil v *préčnih* ulicah, ki so vezale jedno najživahnejših cest s stranskim delom mest-nim, kjer so pridni obrtniki med tednom bili domá v delavnicah svojih. Le zdaj pa zdaj so od trdega kamenitnega tlaka odmévali koraki po-sámičnega človeka, ali kmalu so utihnili in zopet je bilo prazno in mirno, kakor bi bili ljudje izmrli ali se izselili. Pogledal sem malo na okoli in videl, da na nasprotni stráni v vseh ulicah ni bilo, nego dvoje poslópij. Prav pred menoj je stala starinska hiša na sámó jedno na-stropje, ókna so bila pri tléh in zgoraj trdo zaprta, dež je že zdavnaj z zidú spral vso barvo, tu in tam je odpal tudi omèt, in vse zidanje je bilo podobno zapuščenemu grádu. Na óglu je bil prizidan stolpek, a na ókenci njegovem je bila bela blazína, jedino znamenje, da tu še biva nekdo. To čudno sosodstvo me je žanimalo kakor kaka uganka; kadarkoli sem utegnil, gledal sem tja, da bi kàj zvedel; ali če nisem videl ničesar, budila je skrivnostna hiša tembolj domišljijo mojo. Prav zastonj pa se le nisem oziral čez ulice. Časih so zaškripala prhla vežna vrata in na pragu se je pokazal star strežaj v ponošeni obleki. Na-vadno je nekoliko postájal pred hišo, ogledoval se, kakor bi ugibal, kam mu je iti, in potem je počasi izginil okoli ógla.

Nekega dné pa sem kar obstrmel. Če bi bilo po noči, bilo bi me grôza; ali bilo je za belega dné in solnce je stalo še visoko na nebu, ko sem v omenjenem stolpku ugledal staro gospó, ogrneno z dragocenim belim plaščekom, a na glavi je imela čipkasto *čépico*, iz-pod katere so ob stranéh viseli zvitki sivih lás. S suho koščeno roko se je opírala na blazíno, z drugo pa je držala naóčnike in skozi mla ókenca gledala po mirnih ulicah zdaj na jedno, zdaj na drugo stran. Kmalu je zopet šla s stolpka, ali bližnja ókna niso bila zagnena in toliko sem mogel razločiti, da je gospá oblastno stopala po sobi ter ukazovala mlademu strežaju v *livrêji*. Nisem se genil od okna; hotel sem še kàj ućakati. Bilo je pozno jeseni in dnevi so bili že kratki. Okoli četrte ure popóludne se prikaže zopet služabnik v *livrêji*. Pri-

žigal je sveče na lestenci, in zdaj sem dobro videl po stari šegi opravljeno dvorano; ali predno sem mogel ogledati posamične stvari, zaprl je služabnik lesene oknice. V tem se vežna vrata na iztežáj odpró in stari sluga se nekako mogočno postavi na prag. Temno-modri kožuh mu je segal do tâl, čez ráme mu je visel s srebrom obšit pas, na glavi je imel visok klobuk na tri ogle, in v roki je držal palico z debelo srebrno butico. Kmalu na to pridrdra kočija, a strežáj je v veži pozvónil ter gospôdi svoji naznanil gôsta. Pripeljala se je tudi druga in tretja kočija, in zopet je bilo vse tiho na ulicah, v stari hiši pa se je po svoje kratkočasila družba, ki je s pogovori in spomini svojimi tičala v prejšnjih časih in bila malo zadovoljna s sedanjostjo. Po zimi sem še nekolikokrat zapazil, da so se ónokraj ulic zbrali gostje, ali na pómlad je izginila stara gospá, hiša njena je bila zopet zapuščena, zaprta, in nič živega ni bilo videti v nji.

Moje okno se mi je čimdalje bolj prikupávalo. Če sem počival in slonel na oknu, nahajal sem tudi v tihih prěčnih ulicah vsak čas kako stvar, ki me je ali kratkočasila ali pa mi rodila novih mislij. Od stare nasprotne hiše prav noter do konca ulic proti severu je stalo dolgo poslopje z zamreženimi okni. Bil je samostan redovnic uršulink. S prěčnih ulic je bil samó vhod v dekliško šolo, zato je po štirikrat na dan za nekoliko trenutkov bilo prav živó pred njo. Nenavadnega to ni bilo ničesar; otroci so otroci, naj bodo v vélikem ali malem mestu; jedni radi hodijo v šolo in se pridno učé, druge treba priganjati in večkrat je ves trud zastonj. Toda človek je najčudnejša in najmičnejša stvar na svetu; on je takorekoč záse svet; brez ozira na stan in rod se človek neprenehoma razvija in izpreminja od zibelke do grôba, in vsak čas zapaziš kaj družega na njem. Tako so tudi mene večkrat zanimale déklice, kadar so šle v šolo ali iz šole. Nekaterim se je mudilo, da so komaj premikale drobne nožice drugo pred drugo, akoprem je manjkalo dobro četrťínko ure do osmih ali do dveh; nekatere pa so se počasi vlekly in vedno so postájale, dasi je ura že odbila. Stara vratarica z nagneno glavo jih je dobro poznala in v redovniški opravi svoji je stopila na prag in jim od daleč migala, naj se podvizajo, da ne zamudé. Po pet in tudi po deset minut je čakala, predno je zaprla vrata, ki jih ni več odprla do konca šole. Ob štirih pa so se déklice kar vse ob jednom vsule na ulice in žvrgolele so, kakor mladi vrabci, kadar se spravljajo spát. Po večjem so bile ve-sele, a bilo je tudi žalostnih med njimi, in nekatere so celó imele ob-jokane oči. Ko se je razšel drobiž, zapustile so tudi večje déklice šolo. Zdaj sta po dve stopili čez prag, zdaj jedna sama, in se modro držale,

kakor da šola ne bi bila več zánje. Napósled je vratarica zaloputnila vrata, zabrnila težek ključ, da je bilo čuti čez ulice, in tiho je bilo do drugega dné. Nikdar se na zamrženih oknih ni pokazalo kako živo bitje, le drobán zvonec v zvoniku se je vsak čas oglašal od štirih zjutraj do devetih zvečer in mi natanko oznanjal, koliko je ura, četudi nisem védel; kam vabi pobožne sestre, ki so sredi vélikega mesta, ločene od ostalega svetá, živele svoje posebno samotno življenje. Njihovega zvonca pa sem se tako privadil, da sem ga véliki teden težko pogrešal; saj sem se tudi jaz že ravnal po njem.

Od samostana čez ulice so stale tri hiše, ali bile so mi predaleč, pa nisem mogel videti, kaj se je godilo v njih; le prva tikoma mojega stanovanja je časih nekoliko obudila pozornost mojo. Bila je plemenitna gosposka hiša na jedno nastropje, kakor prej omenjena stara, samó da je bila vsa prenovljena in lepó urejena. Za vedno čisto umitimi ókni so visela težka svilnata in dragocena čipkasta zagrinjala, a razna znamenja so pričala, da je v teh prostorih bujno gosposko življenje. Veža je bila po ves dan na široko odprta in še pozno zvečer so plinove nje luči odsévale na samostanskem zidu ónokraj ulic. Vratár je vedno v bliščeči opravi stal na pragu ali pa sedél za vrati, da je vsprejemal góste in jih oglašal z zvencečim zvoncem, ki sem ga čul noter v sobo svojo. Če je bil dan za pohode, drdrale so ob določeni uri neprestano kočije noter in ven; a kadar so na večer imeli góste, mogel sem na oknu svojem čuti zamolkle godbene glasove. Nehoté sem tedaj primerjal obe gosposki hiši, kateri so ločile nekoliko sežnjev široke ulice drugo od druge, in kakšen razloček je bil med njima! Tu življenje, veselje in sijaj; tam upadanje telesnih in duševnih močij. Še večje je bilo nasprotje, če je v tem z bližnjega zvonika zapél samostanski zvonec in me spominjal pobožnih redóvnic, ki so morebiti bile v cvetu življenja svojega, ali niso več živele za ta svet. Pa tudi jaz sam sem bil v nekem nasprotji z vso to soséščino, med katero sem se celó tujega čutil, kakor da ne bi spadal med njo. Le to me je tolašilo, da sem bival v meščanski hiši, ki je stala na óglu préčnih in drugih dolgih ulic, kjer ni bilo več sledú plemeniti gosposčini.

Če sem se z okna svojega ozrl na levo stran, gledal sem ravno v čelo hiše, ki je v sosednih ulicah stala tako, da je od južne strani zapirala préčne ulice. Bila je navadna hiša na dve nastropji, kakeršnih ne pogrešamo niti v nobenem manjšem mestu ne. Posebnega na nji ni bilo ničesar, le rdeč napis gostilne »pri treh potónikah« zdel se mi je nekako čuden in mikalo me je, kakšni ljudje zahajajo k »potónikam«. Čez dan nisem ugledal gósta, ki bi šel ali noter ali ven, le

opóludne je nekoliko obrtníkov hodilo k obédu, zvečer pa z ókna nisem mogel nadaljevati opazovanja svojega. Tem bolj me je zanimala v isti hiši mala prodajalnica. Cesárski órel nad vrati je pomenil tobakárno, po veliki žemlji na oknu pa je bilo soditi, da prodajajo tudi kruh. In tako je bilo, kajti največji promet je bil zjutraj. Tedaj so si siromašne žene in dékle kar roke podajale in vsak čas je zapél zvonček nad vrati. Pa to ni bilo nič nenavadnega. Prvi, ki je moje oči obračal náse, bil je gospodar sam, in potem žena njegova, oba prilétna in, kakor je bilo videti, čmerna in siromašna. Brž ko je odjenjal največji mraz, postavil se je on na prag, a sloné na podbóji je pil tobak iz dolge lule in ni se genil z mesta, kakor tisti Turek, ki ga imajo druge tobakárne naslikanega na vratih. V petek in svetek je imel na sebi vedno jedno in tisto ponošeno obleko, toda nisem ga videl, da bi bil kdaj s kom izpregovoril kako prijazno besedo. Ni se zmenil za ljudi, ki so mimo njega hodili v prodajalnico in iz prodajalnice; nití odzdravil mu ni, če ga je kdo pozdravil. Časih je žena njegova stopila k njemu in mu kàj pravila, ali komaj da jo je poslušal, ali odgovoril ji ni ničesar. Bila pa je tudi ona čudna žena. Belega períla ni bilo videti na nji; ogrnena je bila z dolgim črnim robcem, ki ji je pokrival ves gorenji del telesa; a lasé je imela razmršene, kakor, da si jih nikdar ne bi bila dobro počesala. Zapazil sem tudi to, da so se starejše žené dlje mudile pri nji, nego mladé; marsikatera se je vrnila, vendar ne da bi bila kàj kupila. To je bilo čudno. Zdaj sem še bolj napenjal oči in rešil sem uganko. Tobákarica je imela sila staro, zamazano knjigo, in to je bilo, kar je uboge sosede na vse zgodaj vleklo k nji. Bil sem takoj preverjen, da so to bile »imenitne« sanjske bukve, kakeršnih ne dobiš več nikjer na pródaji; kajti sleharno jutro sem odslej mogel videti, kako so starke pri oknu prebirale knjigo, a zapazil sem, da jih tobákarica ni vsakemu dala iz rok. Zdaj sem tudi razumel, kako imenitna je za siromašno ljudstvo v sosednih ulicah bila néznatna tobakárna; tu so žené kupovale kruha, njihovi možje pa tobaka; tu so si praznoverne ženske iskale sreče, a našle so nesrečo — loterijo!

Vse drugače me je odslej mikala ta navadna hiša »pri treh potonikah« in, kadarkoli sem gledal čez okno, oziral sem se tudi na lévo stran v sosedne ulice. Po malem sem se začel zanimati tudi za prvo nastropje. Ko so bila poleti ókna odprta, zveneli so od ondan na dan glasovi jedne in tiste »polke«, ki so jo neizurjene roke zdaj bolje, zdaj slabše udarjale na klavir. To mi je bilo že v nekoliko dnéh tako zoperno, da sem kar okno zaprl, kadarkoli sem čul prve

znane glasove. Ali »polke« le ni bilo konec, in rad bi bil poznal te čudne glasbene umetnike. Stanoval sem malo više, pa sem z okna svojega lahko videl v prvo nastropje nad »tremi potónikami«. Klavír je stal prav pri oknu, a pred njim so sedévali zdaj večja, zdaj manjša déklica, časih pa njiju brat, in vsi so neusmiljeno obdelovali isto »polko«, v tem ko so mlajše sestrice rajale po sredi sobe. Naštel sem šest deklic in jednega dečka. Največja déklica je mogla imeti kakih štirinajst let, brat kakih dvanajst, in od ostalega drobiža je po vrsti vsaka sestra bila nekoliko mlajša, a najmlajša je komaj do dóbrega shodila. Najstarejša se je znala nekako oblastno vesti, kakor kaka gospodinja in res so jo sestrice ubogale, če ne zlepa, pa zgrda. Čudno se mi je zdelo, da med njimi ni bilo odraslega človeka razven dékle, ki je največ v kuhinji imela opraviti. O praznikih je bil pač oče domá, prebiral je časopise, ali pa zamišljen gledal čez okno, ali ne, da bi se mnogo zmenil za otroke. Prepuščal jih je štirinajstletni hčerki svoji, ki jih je za silo vodila, akoprem je še sama trebala nekoga nad seboj. Po znamenji žalovanja na obleki in na obrazi sem kmalu ugenil, da je bil mož vdovec, ki ga je ljubljena žena zapustila s preobilim številom zakonskega blagoslova. Opravila njegova so ga ves dan zadrževala zunaj hiše in le na večer ter o praznikih popóldne je mogel biti domá med svojci.

Tako sem se bil z ókna sobice svoje seznanil z vso bližnjo sosésčino, in četudi sem bil sam brez tovaristva, dolg čas mi ni bilo nikdar; saj sem vsak čas videl kaj novega zdaj tu, zdaj tam. Dasi sem bival v tihih préčnih ulicah, vendar sem tudi tu imel prilike dovolj, da sem opazoval življenje véliko-mestno. Neki večer sem sedél dlje nego po navadi pri mizici svoji in se čisto zamislil v lepo knjigo. Samostanski zvonec je že davno oznanil deveto uro, ali minula je tudi že deseta. Kar me zdrami neko pretrgano zvižganje na ulicah, zdaj daljše, zdaj krajše, kakor bi kdo komu kako znamenje dajal. Odgrnem zagrinjalo, odprem okno in obstrmim. Préčne in sosedne ulice so se svetile v luči smolnatih plameníc, s katerimi so svetili razpostavljeni možje s šlémom na glavi. Za njimi so stražili vojščáki z nasajenimi bajoneti, v sredi med njimi prav pred hišo »pri treh potónikah« pa je stala velika brizgalnica, iz katere so izurjeni možje tiho brez krika prav hitro gonili vodó, v tem ko so se drugi po visokih lestvah vspeli do prvega nastropja ter skozi okno nastavili ceví v sobo, kjer je gorelo. V malih mestih se pri požarih zbira brez števila potrebnih in nepotrebnih ljudij, tu pa razven stalno nameščenih stražnikov in vojščákov ni bilo žive duše na ulicah. Niti po sosésčini nisem nikjer nikogar videl na oknu, in celó v hiši, kjer je gorelo, bilo je v

drugem nastropji vse zaprto in mirno. Ko sem drugo jutro povedal gospodinji, da je sinoči gorelo »pri treh potónikah«, ni se prav nič začudila, ampak hladnokrvno mi je zavrnila, da ni čula ničesar. Mèni pa tihi požar ni dal miru, dokler nisem kaj več pozvedel o njem. Zapuščeni otroci so bili samí, in dekla, Bog vé kje. Ko očeta dolgo ni bilo domóv, vžgalo je najstarejše deklétce, kakor po navadi, v njegovi sobi ponočno svetilko ter šlo s sestrícami spát. Svetilka je bila preblizu zagrinjala, ki je po malem jelo tleti in napósled s plamenom goreti. Mestni čuvaj je zapazil ogenj in ga hitro oglasil gasilni straži, ki je še v pravem času ubranila, da se ogenj ni razširil v drugo sobo in da ni zadušil spečih sirót. V srce so se mi smilili otroci, katerim je nemila usoda ugrabila skrbno mater, in nisem jim več zaméril, če so pri odprtih oknih razsajali in razbijali po neubranem klavirji.

Akoprem me je vse zanimalo, kar sem v praznih urah z ôkna svojega videl in slišal, toliko sem se le tudi jaz navzel véliko-mestnega duhá, da se nisem nikdar zmenil, kdo gostuje v isti hiši pod menoj ali nad menoj, ali so imenitni ali preprosti ljudje; niti na misel mi ni prišlo, da bi me kdo njih mogel zanimati. Bival sem že več nego pol leta v stánu svojem, ko me neko popóldne zvabi na okno nenavadno šumljanje. Sicer vedno prazne ulice so bile danes pretesné. Prav pod mojim oknom je stal uprežen mrtvaški voz, okoli njega pa je bila temà samih postávnih mož, glava do glavé. Videl sem med njimi mnogo slavnih obrazov, ki sem jih poznal iz časopisov; po večjem so bili národni zastopniki vseh strank, ali bilo je med njimi tudi književnikov, novinarjev in umetnikov. Čudno sta se od te črne gospóde ločila žandarja v praznični obleki. V tem prinesó izpod moje sobe krsto in jo položé na voz. Zdaj stopi imenitni višji duhovnik, znani ljudski pisatelj Vaclav Št., v črnem cerkvenem plašči pred voz in jame v prelepi besedi govoriti posmrtni govor o pokojniku. Resni poslušalci so bili vsi gineni in celó starim gospodom so debele solze stopale v oči. ~ Bilo je tiho, kakor v grobu, in mogel sem na ôknu svojem razumeti vsako besedo. Končal pa je slavni govornik tako-le: »Mnogo je trpel telesno in duševno. Bil je človek, torej niti on ni bil brez greha; toda upajmo trdno, da mu je Bog odpustil, kar mu tukaj na zemlji niso hoteli odpustiti!« . . .

»Slava mu!« zagrmelo je od brezštevilne množice, pevci pa so zapeli pogrébno pesem, da se je žalostno razlegalo in odmevalo po vseh ulicah. Na to so se zvrstili pogrebci. Takoj za voz pa sta stopila óna dva žandarja, za njima so šli trije najstarejši národni prvaki, zgodovinar dr. Frančišek P., slavni govornik dr. Ladislav R., in učeni fizijolog dr. I. P., a za

temi mlajši domoljubi ter znanci in spoštovalci pokojnikov. Mirna svečanost mi je globoko segla v srce, vendar mi ni bilo vse jasno. Vzamem torej klobuk in se pridružim pogrebcem, da bi kaj več zvedel o moži, kateremu so tako imenitna gospôda izkazali zadnjo čast. Takoj sem zvedel, kar sem želel. Pokojnik je bil urednik šaljivega lista in nakopal si je na glavo nekoliko tiskovnih pravi, v katerih so ga obsodili na več let v ječo. Ravno je imel nastopiti težko kazen, ko ga je smrt rešila vseh nadlog. Na to so mérile zadnje besede duhovnega govornika; žandarja pa sta zato morala iti za krsto, da je svet védel, da obsojenca k pogrebu nesó. Čudno!

Res, zanimivo, pa tudi poučno je bilo, kar sem za pol leta videl z ôkna svojega. Zaviril sem nekoliko v življenje vseh stanov od najvišjih do najnižjih, a kar nisem videl, mogel sem ugeniti iz znamenj, ki so se pokazala mojim očem. Moje okno je záme že imelo svojo zgodovino; tihe préčne ulice pa so mi bile tako prijetne in domače, da mi je vselej dobro delo, kadar sem se iz véliko-mestnega hrupa povrnil v nje. Stara gospodinja moja je imela zopet stalnega gostáča, in če je tri leta potem nasledniku mojemu pravila, kako rad sem bival v njeni sobici, govorila je sámó resnico.

Književna poročila.

Morphologie des Görzer Mittelkarstialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse von Dr. Karl Štrekelj. Wien.

1887, 8°, 122.

(Konec.)

Zgodovina teh oblik nam kaže, da so tudi óni jeziki, kateri imajo zdaj v 1. sgl. *m*, nekđaj imeli staroslovenščini analogno obliko, da je ta *m* šele, pozneje nastopil in se počasih razprostiral in ne kar najedenkrat pri vseh glagolih pojavil. Iz zgoraj omenjene knjige Daničičeve prepričamo se, da se *m* pri glagolih V. vrste nahaja šele v XIII. stol.; pri ostalih glagolih je pa nastopil celó šele v XV. stol. Isto velja za poljski jezik, v katerem je ta *m* sámó pri V. vrsti; tudi tukaj ni bil od nekđaj, nego nahajamo še v najstarejših poljskih spomeníkih nekaj teh glagolov s prvotno in starejšo obliko, tako n. pr. v ps. Fl. iz druge polovice XIV. stol. podzajo; v bib. szarosp. iz prve polovice XV. stol. požegnajo, przyznawajo, ścwirdzajo, počwirdzajo, dwajo; v ps. Puł. iz zadnje četrtine XV. stol. wdzigają, wyle-